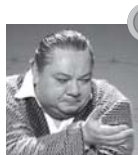

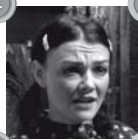
NOC BLÁZNŮ

ROY Norbert Lichý

LEWIS Viktor Dvořák

CHERRY Markéta Haroková

LUCY Tereza Vilišová

NICK Tomáš Dastlík

DOUG Jan Vlas

JUSTINE Marcela Čapková

HENRY Přemysl Bureš

autor **Louis Nowra** / překlad **Dáša Bláhová** / režie a výběr hudby **Jan Mikulášek** /
dramaturgie **Ilona Smejkalová** / výprava **Marek Cpin**

JULIE Sylvie Krupanská

RUTH Zdena Przebindová

ZAC Lukáš Melník

evropská premiéra 21. března 2008 v dpb

„Okamžiky extáze, které prožíváme – při hře, v umění,
v lásce – k nám nepřicházejí jako chvíle výjimečné,
nebo náhodné, ale jako útržky toho, čím by měl být celý život.“
Gabrielle Roth

Louis Nowra

Muž dvojího jména

Narodil se jako Mark Doyle 12. prosince 1950 v Melbourne v Austrálii. Od dětství byl postižen astmatem a v teenagerovském věku musel též zápasit s traumatickými následky nehody, které jej – přes veškeré úsilí mozkové chirurgie – zanechaly s dočasným poškozením mozku a s omezeným viděním.

Louis Nowra se celý život snaží vypsát z rodinné anamnézy poznamenané násilím, neštěstím a šílenstvím. Jeho matka zavraždila jeho dědečka – zastřelila jej v průběhu rodinné hádky, během níž tento veterán od Gallipoli vyslovil svůj názor, že bylo dobré, když její malá dvojčata zemřela, neboť jejich otec byl Indonésan, a on (tj. dědeček) nechce žádné „negry“ v rodině. Matka byla souzena a osvobozena. Nowrův většinou nepřítomný otec, Clarrie Doyle, náchylný k záchvatům svého temného irského temperamentu, přepadával a mlátil svou rodinu v nepravidelných intervalech. Obě jeho babičky „přistály“ v psychiatrických zařízeních, jedna z nich přitom Louise mylně pokládala za Clarrieho, jenž se přišel ucházet o jeho vlastní matku. Není divu, že si nakonec Mark Doyle změnil na začátku sedmdesátých let jméno na Nowra (Nowra je město v Austrálii, asi 170 km jižně od Sydney).

Jak z toho ven

Byl to jeho strýc, dramatik Bob Herbert, kdo ukázal Nowrovi cestu ven, když mu zpřístupnil svět showbusinessu a fantazie jakožto únikový východ. Nejprve studoval na melbournské *La Trobe University*, aniž by získal jakoukoliv akademickou hodnost. Ve své autobiografii Nowra tvrdil, že opustil kurs kvůli konfliktu se svým profesorem ohledně románu Patricka Whitea *The Tree of Man* („Lidský strom“). Posléze pracoval v několika zaměstnáních a žil kočovným způsobem života (pohyboval se i v komunitách původních australských domorodců) až do poloviny sedmdesátých let, kdy jeho hry začaly přitahovat pozornost.

Divadlo, film, rozhlas a trocha soukromí

Známým se stal především díky svým divadelním hrám, z nichž patrně nejuváděnější je právě *Così* („Così“, česky „Noc bláznů“). Mezi další Nowrovy dramatické tituly patří např. *Byzantine Flowers* („Byzantské květiny“) či *Summer of the Aliens* („Léto vetřelců“). Napsal také čtyři romány: *The Misery of Beauty* („Bída krásy“, 1976), *Palu* („Palu“, 1987), *Red Nights* („Rudé noci“, 1997), *Abaza* („Abaza“, 2001); a dvě knihy memoárů: *The Twelfth of Never* („Dvanáctý z nikdy“, 1999) a *Shooting the Moon* („Střelba na měsíc“, 2004). V březnu 2007 publikoval kontroverzní knihu o násilí v komunitách původních Australanů, *Bad Dreaming* („Špatné snění“, 2007). Některá svá díla adaptoval též pro rozhlas.

Vytvořil i několik filmových scénářů, namátkou jmenujme např. *Map of the Human Heart* („Mapa lidského srdce“, 1992), *The Matchmaker* („Dohazovač“, 1997), *Così* („Così“, 1997), *Heaven's Burning*, *Twisted Tales: Directly From My Heart to You* („Shoření nebe, pokřivené pohádky: přímo z mého srdce k tobě“, 1996) a *Black and White* („Černá a bílá“, 2002).

Spolu se svou manželkou, spisovatelkou Mandy Sayerovou, žije Louis Nowra v Sydney.

(Kromě „Noci bláznů“ nebylo Nowrovo dílo dosud do češtiny převezeno, české názvy zmiňovaných titulů jsou tedy pouze orientační.)

Così aneb „Noc bláznů“

Skutečné šílenství a pocit úzkosti se u mě objevily jen tehdy, když jsem pracoval s profesionálními herci. Louis Nowra

Obsah

Je rok 1971. Austrálie žije protesty proti válce ve Vietnamu a mladý režisér Lewis dostane svou první práci, režirovat hru v blázinci coby terapeutickou léčbu pro místní pacienty. Jeho ambice i nadšení začne ovšem mařit starší pacient Roy, který tvrdohlavě prosazuje, že bude hrát jediné a výhradně italskou operu „Così fan tutte“. A i ostatní „herci“ jsou poněkud podivné existence – pyromaniak, narkoman, pianista závislý na lithiu, koktající právník... Začíná zkoušení a Lewisovi hráči začnou hru prepisovat podle svých potřeb i originálních a bláznivých představ. Zprvu zoufalý Lewis je postupně vtažen nejen do samotné hry, ale i do soukromého života svých pacientů...

Autobiografický základ

Nowrovo „Così“ bylo poprvé inscenováno roku 1992 v Austrálii. Od té doby je tento titul považován za jedno z neúspěšnějších děl minulé dekády. Hra plná komických situací a dialogů totiž ukazuje, jak je těžké někdy rozhodnout, kdo je vlastně normální, a kdo ne. Zároveň je také i výbornou příležitostí pro všechny herce.

Postava režiséra Lewise, jak Nowra přiznává, je z části autobiografická, mnohé okolnosti ve hře zobrazené zažil australský dramatik na vlastní kůži. Možná i proto se mnozí divadelníci při jejím čtení nemohou ubránit pocitu, že Nowra popisuje něco, co sami dobře znají, že se sžravým humorem nakukuje do jejich vlastních šaten i složitých hereckých duší.

I když postavy v našem příběhu nejsou profesionálními herci, situace, do nichž se během zkoušení opery dostanou, se dají v podstatě zobecnit na jakýkoliv divadelní proces. V každém souboru najdeme nějakou Ruth, herečku, která svými neustále se opakujícími dotazy dovádí kolegy téměř na pokraj šílenství. Každé divadlo má svoji Cherry, naivku tajně milující právě toho režiséra, se kterým zrovna zkouší, a každý divadelní kolektiv má i svého Roye, herce přesvědčeného o naprosté umělecké impotenci režiséra a vlastní neotřesitelné genialitě.

Někdy je užitečné být bláznivý

Jenomže právě ten fakt, že hrdinové „Noci bláznů“ jsou lidé podstupující zkušební proces jako jakousi formu dramaterapie, někteří dokonce ne zcela dobrovolně, dává – na první pohled zábavnému – příběhu směšně hořký podtext. Čím víc je Lewisův život ovlivňován těmi zvláštními lidmi a jak jeho podivná operní produkce pomalu klopýtá vpřed, zjišťujeme, že při vytrvalém pronásledování vlastních snů je možná užitečné být tak trochu bláznivý. Z jedné strany se sice „Noc bláznů“ jeví jako nepříliš optimistický pohled na drsnou realitu sedmdesátých let očima mentálních pacientů, na druhé straně jde o hořkosmutnou grotesku, parodující někdy možná až příliš bizarní kreativní snahy nás všech...

V roce 1996 natočil podle divadelní hry Così známý režisér Mark Joffe stejnojmenný film (roli Julie hrála slavná anglická herečka Toni Collette, Roye neméně slavný herec Barry Otto). Divadlo Petra Bezruče uvádí „Noc bláznů“ v evropské premiéře.

„Nowrův humor nám nabízí pohled do světa těch nejzvláštnějších a přitom nejobyčejnějších lidí, které Nowra staví do situací k zbláznění. A přitom cítíme, že světla tohoto jeviště odkrývají temnotu skutečného života.“ Angela Bennie, Sydney Morning Herald

Malá osobní vzpomínka

Jak to všechno začalo

Vysvětlit genezi toho, jak se text „Noci bláznů“ objevil na mém stole, a proč mám k tomuto dílu téměř sentimentální vztah, znamená zapátrat hodně hluboko do minulosti.

Herečku a překladatelku Dášu Bláhovou znám už asi deset let. Když mi poprvé dala přečíst text „Noci bláznů“, zaujal mne. Tenkrát jsem ale působila jako dramaturg v jiném městě a v jiném divadle, a tak jsem se pochopitelně snažila uvést text tam. Jenže marně. Tehdy jsem ovšem ještě nemohla tušit, jak se příběh nezaměstnaného režiséra Lewise, který z nouze přijme práci v psychiatrické léčebně, protne po čase i s mým osobním životem.

Ježek a čížek

Dva roky nato jsme společně s režisérem Mirkem Drábkem založili divadelní spolek pražských bezdomovců (sdružených kolem časopisu „Nový prostor“), který jsme na počest našeho oblíbeného prozaika Daniila Charmse (jehož hrou jsme činnost zahajovali) pojmenovali „Ježek a čížek“. Bylo to, samozřejmě, z části romantické gesto, z části nás k tomu vedla i přirozená touha pomáhat, z části jsme si tak tenkrát oba dva kompenzovali nemožnost pracovat a působit ve skutečném profesionálním divadle.

Byl to drsný čas a já jsem vydržela pracovat ve spolku pouhé dva roky. Mirek, jako muž, a tudíž od přírody bytost otrlejší a odvážnější, zůstal o pár let déle. Dodnes ale na toto období nostalgicky vzpomínám, protože tolik různých osudů, absurdních příběhů i podivných existencí jsem v žádném jiném profesionálním angažmá nepotkala a už asi ani nepotkám. Nejenže mě tato práce vyléčila z poněkud naivní představy, že na ulici se člověk většinou ocitne vlastním přičiněním a vinou, ale ukázala mi i nové „podoby a tváře“ divadelního procesu, většine profesionálů zcela ukryté.

Hraj to jenom „jako“

Tihle lidé neměli nejmenší zkušenost s divadelní iluzí. Všechno brali naprosto smrtelně vážně. Pamatuji si, jak se jeden z bezdomovců, velký a silný chlap, rozplakal, když měl v rámci zkoušení kopnout do svého ležícího spoluhráče. Nedokázal pochopit, stejně jako naše Ruth, že je to jen „jako“. Gesto v něm probudilo vzpomínky na tutéž situaci, kterou zažíval dnes a denně v reálu, bohužel téměř vždy v té ležící pozici.

Prožili jsme ovšem i historky veselejší a pikantnější. Naše svěřence jsme lovili po nádražních halách, jezdili s nimi na divadelní zájezdy i na lékařskou pohotovost, jednoho z leaderů souboru jsme ztratili těsně před plánovanou premiérou, neboť skončil, přiznávám, ne zcela dobrovolně, v jistém nápravném zařízení. Fluktuace našich „herců“ byla obrovská, ale každý měsíc přicházeli noví a noví adepti.

Odešla jsem v momentě, kdy mně (stejně jako hlavnímu hrdinovi Lewisovi) začali „jezci i čížci“ příliš razantně vstupovat do života a nabourávat soukromí. V takové situaci je někdy těžké udržet si profesionální odstup a distanc a brát terapii skutečně „jen“ jako službu, pomoc a péči, a nedovolit „pacientům“ vytvořit si na vás skutečnou a mnohdy nebezpečnou závislost.

Budánka

Uběhl opět nějaký čas a já se ocitla coby pedagog na Osmiletém gymnáziu Budánka. Šlo bezesporu o moji nejzajímavější pedagogickou zkušenost, tato specifická střední škola byla totiž založena pro vysoce nadané děti, které si však často – spolu se svým talentem a nadáním – nesou ve svém životě různé poruchy, které ztěžují jejich zařazení do „normální“, většinové a zprůměrované společnosti.

Kromě jiných předmětů jsem vyučovala i dramatickou výchovu a dramatickou terapii. A jestliže tyto obory mají lidi otvírat a zbavovat je negativních postojů, mindráků, zábran, ukázala mi Budánka téměř celou škálu nových možností. Byla jsem v tomto oboru laik, divadelní ani filmová věda mě praktickými terapeutickými znalostmi nevybavily, a já se tak učila věci zcela za pochodu. Dělat divadlo s dětmi, které často nemluví (či

mluví stále a příliš) a nereagují (či reagují stále a příliš), byl možná ještě větší a silnější adrenalinový zážitek než dva roky u bezdomovců... V něčem byla tato zkušenost opravdu jedinečná. Poprvé jsem na vlastní oči poznala, že divadlo může nejen zázračně léčit a uzdravovat, ale odemykat i pevně zamčené komnaty.

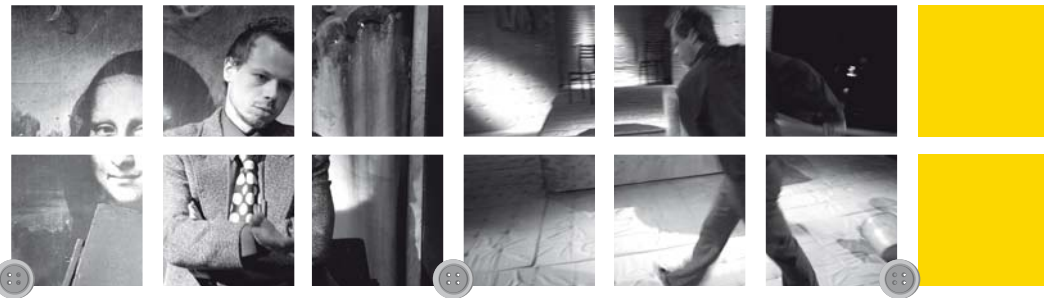
Kdo koho inspiroval?

Uběhlo zase pár let. Když jsme loni hledali s Honzou Mikuláškem nějakou u nás dosud nehranou komedii, osmělila jsem se mu nabídnout právě „Noc bláznů“. Otevřela jsem text a najednou mi všechny reálně prožité situace nabíhaly znovu. Jako kdyby Louis Nowra pobýval těch deset let nazpátek se mnou, jako kdyby byl přítomen na zkouškách „Ježka a čížka“, jako kdyby byl jedním z autistů mého budánkovského kursu...

A co víc – když jsme pak seděli s Honzou nad obsazením, dostali jsme se do zvláštní situace. V jednotlivých postavách příběhu jsme najednou viděli zcela určité herce, konkrétní kolegy z našeho souboru.

No... my dokonce tak trochu podezříváme Louise Nowru, že možná některé z postav napsal podle našich herců, a ne naopak!

I. Smejkalová

Ta hra se sem hodí...

Dagmar Bláhová se narodila v roce 1949 v Liberci. Vystudovala loutkářskou fakultu, hostovala v Semaforu, hrála v Ypsilonce. Jako divadelní herečka zazářila v sedmdesátých letech především na scéně Divadla na provázku – nejčastěji jako jevištní partnerka Boleslava Polívky. Natočila několik filmů, mezi nejznámější patří „*Hra o jablko*“ či „*Kalamita*“ (oba v režii Věry Chytilové). V roce 1980 se provdala do Austrálie. Jako Dasha Blaha účinkovala v seriálu *Country Practice* (1981) a dokonce byla obsazena do hlavní role v obřím, 150 dílném, seriálu *Sousedé*. Film *Displaced Persons* (Vykořenění; 1985) jí následující rok vynesl prestižní cenu Penguin jako nejlepší herečce roku. V roce 1998 se vrátila zpět do vlasti. Jak sama říká: „*Vším jsem už byla. Jak ve virtuální realitě, tak i v životě. Ale klidně ještě něčím budu.*“

Dášo, jak se vystudovaná a úspěšná divadelní herečka, jako Ty, dostane vůbec k překládání? Jednoduše, emigrací a následnou reemigrací. Bylo to logické vyústění mé profese. Žila jsem venku, a když jsem se vrátila, tak jsem si přinesla spoustu materiálů s sebou. Ale nejsem překladatel „pro překládání“, ani spisovatel „pro psaní“. Vždycky píšu nebo přeložím jen to, co mě naprosto zaujme a co chci někde uskutečnit, hrát, režisovat, produkovat... „*Noc bláznů*“ bude vlastně mým prvním divadelním překladem, který si vzal někdo jiný než já. A to jste vy!

Jak jsi přišla na název „Noc bláznů“? „*Noc bláznů*“ se v originále jmenuje „*Cosi*“ (od „*Cosi fan tutte*“). Původní název byl ovšem nepoužitelný, v češtině má slovo „*cosi*“ svůj vlastní význam. I tak by to asi bylo možné. Jenže nakonec jde člověk vždycky dovnitř, do nitra inkriminované hry. Název „*Noc bláznů*“ mi

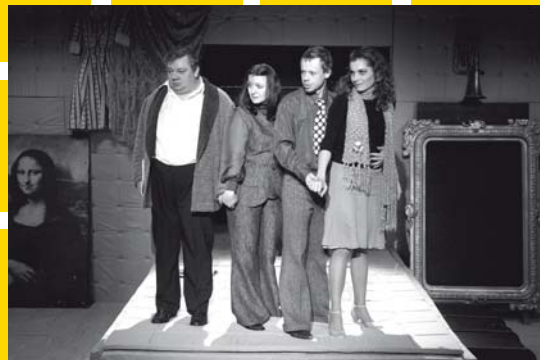
připadal jednak atraktivní, jednak popisující, o co v té věci opravdu jde. Že ve finále jde o ten jediný večer, o noc, noc bláznů.

Čím Tě zaujal její text? *Noc bláznů* má dlouhou historii. Když jsem se vrátila sem, tak jsem se snažila naprosto logicky uvádět australské věci. „*Noc bláznů*“ jsem nejdřív režisovala s anglickou divadelní skupinou tady v Praze. Louis Nowra, autor hry, pro mě kdysi napsal film, s hlavní rolí, za kterou jsem dostala australského Oscara. Znáám jej tedy docela dobře a hra „*Cosi*“ se mi vždycky líbila. I když jde o komedii zasazenou do australské reality, má hodně společného s tím, co jsem tu dělala v divadle, třeba zrovna s *Provázkem*. Zkrátka mi připadá, že se sem hodí.

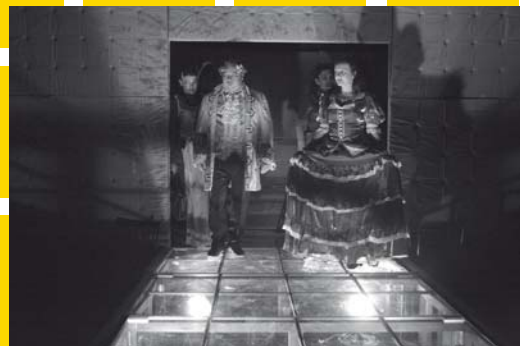
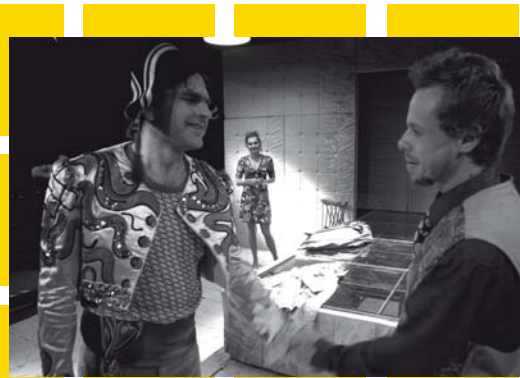
Vykořenění

autor **L. Nowra** / režie **G. Nottage** / hlavní role **D. Bláhová**

Odehrává se bezprostředně po druhé světové válce. Jde o příběh skupiny uprchlíků z několika evropských zemí, kteří byli přivedeni do nové „země naděje“ jenom proto, aby podlehl, jeden po druhém, smrtelné virové chorobě. Jsou umístěni do karantény na sydneyjském Jižním mysu (South Head), pouze s obětavým lékařem a malým personálem, mohou se dívat na velkoměsto Sydney jenom z dálky. Hra nicméně není jednou z oněch epidemiologických fantazií, jež jsou nyní běžné. Je o vzájemných vztazích těchto izolovaných a zdánlivě odsouzených lidí, kteří nemohou dokonce ani mluvit vzájemně mezi sebou tak, aby jeden rozuměl druhému. (Herci mluví svými vlastními jazyky a jsou překládáni pomocí titulků.) Jedna z nich, velmi narušená a narušující dívka, přeživší koncentračního tábora, předstírá, že je překladatelkou mezi třemi z oněch jazyků, ale my víme, že ve skutečnosti nic nepřekládá, spíše lze říci, že naplňuje ty nešťastné „vykořeněné lidi“ nedůvěrou a nenávisť ke všem lidským bytostem, vším tím, co se (během svého života) naučila.

Cosi fan tutte...

Jedna z nejznámějších oper Wolfganga Amadea Mozarta vznikla na libreto Lorenza da Ponte, inspirované skutečnou událostí. Námětem je to typická komedie se záměnami osob v převlecích, trochu frivolní žert, který má dokázat ženskou proradnost a chytrost.

Hlavní postavy

Fiordiligi (soprán), **Dorabella** (soprán), **Ferrando** (tenor), **Guglielmo** (baryton), **don Alfonso** (bas),

Despina (soprán)

Obsah

Dva mladí důstojníci se vsázejí s donem Alfonsem o věrnost svých snoubenek. Sázka spočívá v tom, že budou oba plnit všechny Alfonsovy rozkazy, a přesto se nepodaří usvědčit jejich snoubenky z nevěry.

Alfonso jim nařizuje, aby se s dívkami rozloučili a odjeli se svým plukem, vzápětí se s ním ale oba vracejí zpět v přestrojení za albánské vojáky a snaží se svést si navzájem své snoubenky. Dívky však statečně odolávají i přesto, že oba dva fingují sebevraždu z nešťastné lásky a jsou na poslední chvíli vzkříšeni služebnou Despina, která je podplacena Alfonsem a převlečena za doktora.

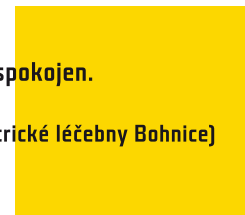
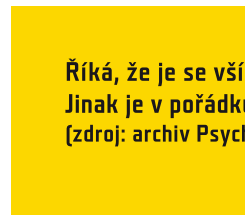
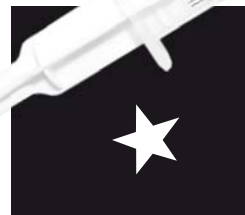
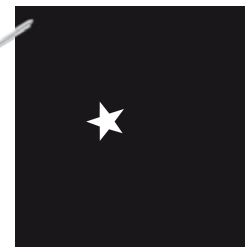
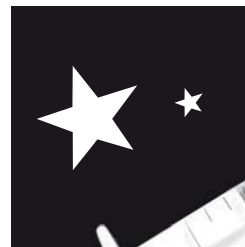
Despina ale vyslechne rozhovor Alfonse s oběma převlečenými vojáky a upozorní své paní, že se jedná o sázku. Dívky jsou náhle dokonce ochotny ke svatbě s neznámými ctiteli. Don Alfonso zdánlivě triumfuje – během podpisu svatebních smluv zvolá, že se do města vrací vojsko i s Ferrandem a Guglielmem, takže ti v předstíraném strachu prchají a vracejí se ve své normální podobě, aby Fiordiligi a Dorabelle vyčiniili. Ke svému překvapení však zjišťují, že notář, který měl ověřit pravost smluv, je (pro změnu) převlečená Despina, a domnělé svatební smlouvy ve skutečnosti obsahují popis jejich hanebné sázky.

Během návštěvy na blázinci se ptá návštěvník ředitele, podle jakých kritérií bude rozhodnuto, zda někdo bude zavřen, nebo ne.

Ředitel vysvětluje: „No, my napustíme vanu vodou, dáme kandidátovi lžičku, hrnek a kýbl a poprosíme ho, aby vanu vyprázdnil.“

Návštěvník povídá: „Aha, rozumím, normální člověk vezme kýbl, aby to šlo co nejrychleji, že?“

Ředitel: „Ne, normální člověk vytáhne špunt. Chcete pokoj s balkónem, nebo bez?“

Říká, že je se vším spokojen.

Jinak je v pořádku.

(zdroj: archiv Psychiatrické léčebny Bohnice)

Sedí dva blázni u psychiatra, když tu se za dveřmi ozve rána, zhasne světlo a psychiatr konstatuje:

„To budou pojistky.“

Blázen se otočí k druhému a říká:

„Na co čekáš, běž jim otevřít!“

„Haló, to je blázinec?“

„Ano, co si přejete?“

„Můžete mi říct, jestli je na pokoji číslo 11 nějaký pacient?“

„Ne, nikdo tam není.“

„Tak děkuji, to se mi asi opravdu podařilo utéct!“

Mozart – ten, jenž stvořil hudbu

Malý salcburský génius

Wolfgang Amadeus Mozart (27. ledna 1756, Salcburk – 5. prosince 1791, Vídeň) byl rakouský klasicistní hudební skladatel a klavírní virtuos, jeden z největších hudebních géniů všech dob.

Narodil se v Salcburku jako nejmladší ze sedmi dětí. Ze všech sourozenců se však dospělosti dožili jen Wolfgang a jeho starší sestra Anna Marie. Coby zázračné dítě cestoval v dětství po metropolích celé Evropy a do Salcburku se vrátil až v lednu 1779. Získal místo varhaníka, během dvou let zkomponoval kromě obvyklých skladeb souvisejících se službou u dvora také několik oper pro kočovné divadelní společnosti a divadlo v Mnichově. Mozart ovšem život v Salcburku špatně snášel. Jako arcibiskupův poddaný usiloval o propuštění ze služby. Arcibiskup mu nevyhověl, a tak Mozart uprchl ilegálně do Vídně.

Wolfgang a Konstance

V roce 1782 se Mozart přes protesty rodiny oženil s dcerou své bývalé bytné Konstancí Weberovou. Během prvních dvou let dosáhl Mozart ve Vídni vrcholu své tvorby. Po porodu jeho prvního dítěte Raimunda, jenž však zemřel několik měsíců po narození, Mozart odjel se svou manželkou do Salcburku, aby ji představil rozlobenému otci a sestře. K usmíření však nedošlo. Dva roky po narození druhého dítěte, Carla Thomase, který se dožil dospělosti, porodila Konstance dalšího syna. Ten však zemřel také velmi záhy.

U dvora

Mezi lety 1786 a 1790 vznikly Mozartovy nejslavnější opery *Don Giovanni* a *Figarova svatba*, která byla zhudebněním politicky kontroverzní komedie francouzského dramatika Beaumarchaise. Autorem libret byl Ital Lorenzo da Ponte. Obě opery byly s velkým úspěchem uvedeny v Praze, čemuž byl Mozart osobně přito-

men a což snížilo jeho finanční problémy. Po návratu z Prahy byl Mozart přijat do služby u dvora, ale přesto se i nadále potýkal s majetkovými obtížemi. Náročné bylo hradit Konstancino léčení v lázních Baden. Čtyři doposud prodělané porody a nervové otřesy způsobené ztrátou tří dětí jí značně podlomily zdraví.

Takové jsou všechny

V těžké době Mozart získal objednávku na novou italskou operu, jejíž libreto původně odmítl Antonio Salieri, Mozartův konkurent, a jež měla název *Così fan tutte* (Takové jsou všechny). Podle romantické fabulace 19. století byl Salieri Mozartovým protivníkem, údajně na něho žárlil a záviděl mu jeho genialitu. Historická pravda je odlišná. Přestože byl Mozart bezesporu mnohem nadanější hudebník, měl Salieri větší úspěch u současníků – zastával velmi prestižní a výnosnou funkci ředitele divadla a dvorního kapelníka, protože jako Ital se těšil přízni dobové módy, která upřednostňovala Italy a italský styl opery. Za takové situace mohl spíše Mozart žárlit na svého protežovaného italského soka, zejména když byla Salierimu často dána přednost před Mozartem při objednávce nové opery pro dvůr. Přesto mezi nimi nebylo nijak silné nepřátelství.

V září roku 1790 uvedl Mozart operu *Così fan tutte* ve Frankfurtu nad Mohanem a podnikl další koncertní turné. Rovněž složil několik symfonií a menších komorních děl a také zpěvohru *Kouzelná flétna*, která byla provedena v periferním divadle „Na Vídeňce“ krátce před Mozartovou smrtí.

Requiem

Na podzim v roce 1791 se Mozart nakazil infekční nemocí a 5. prosince v 0.50 hodin zemřel. Jeho posledním dílem je *Requiem*. Existují spekulace, dle nichž se tvrdí, že byl otráven a jako nepohodlný odstraněn; ty však nebyly nikdy potvrzeny. Po jeho smrti si jeho ovdovělá žena Konstace vzala dánského diplomata a spisovatele Georga Nikolause von Nissen.

Da Ponte – ten, jenž stvořil slova

Z faráře prostopášíkem

Lorenzo da Ponte (1749–1838) byl filozof, obchodník, kupec, profesor italštiny, ale také básník císařského dvorního divadla Josefa II.

Narodil se jako Emanuele Conegliano, syn příslušníka židovské komunity, v malé italské obci Ceneda. Když se jeho ovdovělý otec oženil s katoličkou, konvertoval i on sám. Protože byl pokřtěn biskupem Lorenzem da Ponte, přejal jeho jméno. Na biskupovu přímluvu byl také přijat do kněžského semináře. Po vysvěcení roku 1776 působil jako profesor rétoriky a stal se dokonce tajemníkem Velké rady Benátské republiky.

Duchovní dráha mu ovšem nikterak nebránila ve velmi světském způsobu života a kromě svých vyhlášených literárních improvizací se proslavil i improvizacemi milostnými. Jeho milenkami byly většinou vdané, počestné ženy, zplodil dokonce několik nemanželských potomků.

Z Benátek až do Nového světa

Po anonymním udání byl na patnáct let vypovězen z Benátek. Roku 1781 zakotvil ve Vídni, kde se ucházel o místo dvorního básníka. To nakonec získal jeho konkurent Casti a da Ponte se stal pouhým *básníkem císařského dvora* s platem 600 zlatých ročně.

Brzy nato se seznámil s *dvorním komorním skladatelem* Josefa II. Wolfgangem Amadeemem Mozartem. Z jejich spolupráce vzešly tři opery – *Figarova svatba* (1786), *Don Giovanni* (1787) a *Così fan tutte* (1789–90), dodnes nejhranější operní tituly.

Po smrti Josefa II. byl Lorenzo da Ponte vypovězen novým císařem Leopoldem z Vídně. Přes Terst, kde potkal Angličanku Nancy Vrablovou, s ní uzavřel fingovaný sňatek, zamířil do Londýna. Tam působil v mnoha civilních zaměstnáních, zejména jako knihkupec a tiskař.

Když jeho tiskárna zkrachovala, odcestoval roku 1804 s rodinou do Ameriky. I tady se uchytil – byl knihkupcem, drogistou, prvním americkým univerzitním profesorem italštiny, organizátorem italských operních produkcí a spoluzakladatelem první stálé budovy pro operní divadlo v Severní Americe.

Lorenzo da Ponte, autor třiceti šesti operních libret, zemřel v roce 1838 a byl pohřben na katolickém hřbitově v New Yorku. Jeho hrob, stejně jako Mozartův, zůstal neoznačen, a tudíž neznámý.

Několik vysvětlivek k textu „Noci bláznů“

Dean Martin a Jerry Lewis

Úspěšná komická dvojice herce Jerryho Lewise (*1926) a zpěváka Deana Martina (*1917 – †1995) vznikla v roce 1946. Vystupovali v klubech, v rozhlasu, v televizi a společně hráli v šestnácti filmech, většinou nepřiliš sofistikovaných vojenských komediích se schematickými příběhy (např. *Moje přítelkyně Irma*, *Ve válce s armádou*, *Umělci a modelky*). Humor dua byl založen na kontrastu odlišných typů obou protagonistů; oproti postavám sebevědomých, elegantních a distingovaných chlapíků, které ztělesňoval Martin, působili Lewisovi hrdinové už od pohledu jako duševní a tělesní outsideři – nevzhlední, dobrosrdeční a potrhlí smolaři (občas v ženských šatech), jejichž komplexy při střetu se skutečností vyvolávají komické situace a gagy.

Dramaterapie

Terapeutická metoda pomáhající upravit psychické poruchy, sociální vztahy, důsledky tělesného nebo mentálního postižení. Slouží také k podpoře duševní i fyzické integrace, rozvoji slovní i mimoslovní komunikace a podněcuje osobnostní růst. Jde vlastně o záměrné použití dramatických a divadelních postupů.

Při dramaterapii si mohou pacienti vyzkoušet řadu věcí, respektive prožít sami sebe v situacích, do kterých by se asi nikdy nedostali. Dramaterapie učí pěstování otevřenosti sebevědomí, odbourání negativních postojů. Je velmi vhodná pro postižené jedince, pro práci s dětmi a dospělými s poruchami chování, ale i pro ostatní lidi ke zbavení se stresu a napětí moderní civilizace.

Lobotomie

Operativní přetětí nervových vláken spojujících čelní mozkové laloky s thalamem. Jde o psychochirurgický zákrok, který se užíval k léčení některých mentálních poruch, jako jsou schizofrenie nebo deprese. Provádí se navrtáním lebeční kosti a uvolněním tlaku v lebce.

Pověra o Macbethovi

Traduje se jistá pověra, že ten, kdo v divadle vysloví jméno Macbeth, přinese sobě i svému souboru smůlu. Angličtí divadelníci tento úzus dodržují, a tak o Macbethovi vyprávějí pouze jako o „the Scottish play“ (skotské hře) či jej označují termínem „ta hra“.

Pyromanie

Chorobná náklonnost ke žhářství. Porucha je charakterizována mnohočetnými žhářskými činy nebo pokusy o založení požáru bez zřejmého motivu a trvalým zájmem o předměty se vztahem k ohni a hoření. Může být i abnormální zájem o hasičské stříkačky a jiná protipožární zařízení, a dokonce i o členství v protipožárních sdruženích a povolání hasičů. Typickým je silné zaujetí při pozorování ohně, pocity stoupajícího napětí před aktem a intenzivní vzrušení bezprostředně po jeho provedení. Jedná se o vzácnou poruchu, která se častěji vyskytuje u mužů než u žen. U dospělých pyromanů se najdou začátky jejich patologického chování už v dětství.

Válka ve Vietnamu

Válka, která proběhla mezi lety 1964 a 1975 ve Vietnamu, znamenala vlastně jen poslední eskalaci třicetiletého ozbrojeného konfliktu, který začal v roce 1945/46 odporem vietnamských komunistů a jiných skupin proti setrvání, resp. návratu francouzské koloniální nadvlády. Na jedné straně bojovala aliance USA a Vietnamské republiky (Jižního Vietnamu), podporovaná např. Austrálií, Novým Zélandem či Jižní Koreou. Na straně druhé bojovala aliance Vietnamské demokratické republiky (Severního Vietnamu) a Národní fronty osvobození Jižního Vietnamu (Vietkong), partyzánské komunistické organizace. Válka byla vedena se značnou krutostí, při níž trpěli i civilisté, a stala se traumatem pro celou jednu americkou generaci.

Volná láska

Označení „Free Love“ poprvé užíli hippies. Podobné vzorce sexuálního chování jsou známy již z antiky, ovšem teprve děti květin se oproti skupinám provozujícím nevázaný sex vyhradily určitým filosofickým názorem. Ten se zakládal na praktikování všeobecné lásky mezi lidmi a na tezi, že sex se žádným způsobem neodlišuje od ostatních činností, které mohou lidé spolu činit. Šlo o revoltu proti puritánským předsudkům, které svobodomyšlní hippies pocítovali jako další z tlaků proti svým hodnotám a životnímu stylu.

Výjimka a pravidlo

Brechtova hra z rané fáze jeho tvorby, jejímž jádrem je soudní jednání. Obžalovanou je tvrdá obchodnice, která v poušti zastřelila svého nevinného nosiče. Tvrdí, že jednala v sebeobraně, neboť ji muž ohrožoval kamenem. Šlo ovšem o láhev s vodou, kterou jí chtěl nebohý nosič podat. Brecht zkonstruoval hru pro herce-laiky. Každý může vklouznout do své role, zkusit jednání postavy, o čemž se pak následně diskutuje. Hra je přerušována krátkými sekvencemi soudkyně, která pozoruje dění, jehož se ale nezúčastňuje. Na konci hry se divák dozví rozsudek. Soudkyně dává za pravdu obchodnici, a tím i systému.

Při psaní kapitoly „Da Ponte – ten, jenž stvořil slova“ jsem čerpala z článku Pavly Březinové uveřejněného v programu NDM k inscenaci *Cosi fan tutte*.

inspice **jarmila paulerová** / nápověda **jiřina čížková** / rekvizity **tereza dubová** / garderoba **lenka králová** /

vlásenky **iveta batfalská** / světla **ondřej coufal** / zvuk **michael cisovský** / šéf výroby **bedřich losovský** /

jevištní mistr **pavel johančík** / propagační výtvarník **lukáš král** / technika **michal weber, filip kapusta, roman widenka, Jiří zahuta**

program vydala divadelní společnost petra bezruče, s.r.o., k páté premiéře sezóny 2007–2008 /

textová část programu **ilona smejkalová** / korektura a překlady **jaroslav smejkal** / fotografie **petr hrubeš, tomáš ruta** /

grafický návrh plakátu a programu **kateřina wewiorová** / vytiskl proprint, s.r.o., český těšín

divadlo petra bezruče provozuje divadelní společnost petra bezruče / ředitel **jiří krejčí** / umělecký šéf **martin františák** /

manažer **tomáš suchánek** / dramaturg **ilona smejkalová** / divadlo je provozováno za finanční podpory statutárního města ostrava

Pro další informace o právech k divadelnímu představení *Noc bláznů* kontaktujte HLA Management Pty Ltd,

PO Box 1536, Strawberry Hills, NSW 2012 Austrálie / hla@hlaamt.com.au /

Pro Českou republiku práva zastupuje Aura-pont s. r. o., Veslařský ostrov 62, 147 00 Praha 4

„Život je píseň – zpívej ji, život je hra – hraj ji, život je boj – přijmi jej, život je sen –
uskutečni ho, život je oběť – nabídní ji, život je láska – uživej si ji.“ Satja Sái Bába

Epilog aneb Tři závěrečné otázky pro režiséra Jana Mikuláška

Léčil jste se někdy na psychiatrii?

Je-li divadlo blázněc, pak jsem pacientem neustále. Ale léčbou bych to nenazval. Divadlo je blázněc, kde si své bláznovství jen prohlubujete.

Jaká byla vaše diagnóza?

Zvláštní forma autismu, které se říká divadelní režie.

Považujete svět za začarovaný?

Rozhodně ano. Jako kdyby někdo začal kouzelnický trik a těsně před jeho ukončením odešel nenápadně z pódia.

(otázky jsou vybrány z „Psychiatrického dotazníku PPD1“)

